

Aanvraag bouwfragmenten voor *Smaragdgroen*

betreft: Aanvraag bouwfragmenten, categorie D
locatie: Plantsoen op het Smaragdplein, 1074 HB, Amsterdam
datum: 23-12-2019

Contactpersoon / initiatiefnemer

Marco Christis
Smaragdplein 22 hs
1074 HB Amsterdam
email: marco@blixem.com
mobiel: 06-20390611

Betrokken partijen:

Project Smaragdgroen (ca. 15 buurtbewoners van het Smaragdplein en omgeving)

website: <https://www.smaragdgroen.nl>
email: info@smaragdgroen.nl

Natuur & Mileuteam Zuid

Saskia Bender
email: saskia@nmtzuid.nl
website: <https://nmtzuid.nl>

Stadsdeel Zuid

Daniël de Groot (Gebiedsmakelaar)
email: d.c.de.groot@amsterdam.nl

Combiwel

Mariska Atmodimedjo
email: m.atmodimedjo@combiwel.nl
website: <https://www.combiwel.nl>

Landschapsarchitect

Pieter Hessels
email: info@pieterhessels.com
website: <http://pieterhessels.com>

Ornamenten voor Smaragdgroen

Buurtbewoners van de Diamantbuurt hebben dit jaar, in samenwerking met Natuur & Mileuteam Zuid en Stadsdeel Zuid, het initiatief “Smaragdgroen” gestart. *Smaragdgroen* is een initiatief om het plantsoen op het Smaragdplein opnieuw in te richten en te verfraaien, en door de buurt zelf te gaan onderhouden. Dit plan heeft inmiddels goedkeuring ontvangen van de gemeente, en in het najaar van 2019 hebben we in samenwerking met een lokale landschapsarchitect een nieuwe publieke siertuin aangelegd. We zijn overtuigd dat de door de gemeente aangeboden ornamenten een mooie en publieke rol kunnen vervullen in dit plan. Waarom we dit denken, dat deze bouwfragmenten een goeie toevoeging zijn voor deze siertuin en de buurt, dat motiveren we in dit document.

Een sociale en educatieve functie voor stenen ornamenten

Deze publieke siertuin heeft ook een educatieve en sociale functie. In samenwerking met Combiwel, gevestigd in de Edelsteen gelegen aan het Smaragdplein, organiseren we evenementen waarop buurtbewoners met jongeren en ouderen samen gaan snoeien en vruchten plukken.

Toen we in het Stadskrantje een artikel lazen over eeuwenoude ornamenten, waren we meteen enthousiast, omdat we hiermee het educatieve aspect van de siertuin verder kunnen uitbreiden. Het Smaragdplein is een juweeltje in het Plan Zuid van architect H. P. Berlage, en in het Gesamtkunstwerk van de Amsterdamse School vervult de geïntegreerde beeldhouwkunst een belangrijke rol. We zouden graag deze geest van Gesamtkunstwerk voortzetten in onze buurt. Een historisch beeldhouwwerk maakt onze siertuin compleet, en de aanwezigheid kan gebruikt worden om het bewustzijn van beeldhouwkunst te vergroten. Met name de geschiedenis van beeldhouwkunst in verband met de buurt. In de Diamantbuurt is veel mooi beeldhouwwerk te vinden, o.a. van de stads-beeldhouwer Hildo Krop (1884-1970), maar vaak wordt hier onopgemerkt aan voorbij gelopen. We zouden graag de bewoners meer attent maken op dit werk. Juist omdat deze beelden ook een verhaal vertellen dat voor de eeuwigheid is vastgelegd. Deze stenen ornamenten zijn meer dan decoratie. Het zijn concepten die voor de oplettende kijker tot leven komen.

Een verhaal in steen

In z'n boek “*Studies over Bouwkunst, Styl en Samenleving*” (1922) opent H.P. Berlage met het citaat “Onze godsdienst is een aardse godsdienst.” Dit was een centraal thema tijdens de socialistische beweging aan het begin van de afgelopen eeuw. Een geloof in het hiernamaals is geen reden om na te laten er hier op aarde ook wat moois van te maken. Namelijk een (arbeiders-) paradijs op aarde. Dit wordt dan ook uitgebeeld in beeldhouwwerk van Hildo Krop, op en rond het

Smaragdplein. Boven het poortje naar het plein staan Adam en Eva afgebeeld met een boom en een slang. Als een poort naar het paradijs. Aan de andere kant van het plein, naast het badhuisje, hangt een meisje uit de gevel met appeltjes. Met haar handen suggereert ze dat ze verboden vruchten plukt. Geen laaghangend fruit, maar ontastbare vruchten van kennis die ver buiten bereik hangen, hoog in de Boom van Kennis. (Deze Boom van Kennis is overigens ook terug te vinden boven de ingang van de leeszaal aan het Coöperatiehofje, waar een rubriek gewijd was aan het onderwerp *Legenden en Godsdienst*). En ook een faun, met z'n hoorns en bokkenpoten, die kan niet ontbreken in het aardse paradijs. Hiervan hangen er twee boven de deuren van het voormalige schoolgebouw aan het Smaragdplein (tegenwoordig *De Edelsteen*). De faun blijkt een centrale rol te spelen in het werk van de stadsbeeldhouwer Hildo Krop.

"[...] in het geval van de faun deelt Lagerweij-Polak mee dat Krop haar 'nadrukkelijk' wees op de inspiratie die hij opdeed in het boek Pan van de dichter Herman Gorter. [...] Dit unieke epos van het socialisme, 'zeer vermeerderd' in 1916, kent als titelheld de Griekse bokgod Pan. Deze oerfaun ontpopt zich bij Gorter als strijder tegen het mondiaal kapitaal. Hij ontdekt zichzelf als revolutionair en helpt het proletariaat het paradijs op aarde te realiseren — een nieuwe wereld, zonder hemel."

Uit: *Hildo Krop — Faunen*, door Johan Sonnenschein en Loek van Vlerken (2019), p. 18.

Beeldhouwwerken van Hildo Krop op en aan het Smaragdplein. Een scribbelende Pan bij het voormalige schoolgebouw, een meisje met appeltjes, Adam en Eva boven het poortje.

Balans tussen natuur en cultuur

De kosmologische Pan van Hildo Krop speelt vaak een bemiddelende rol tussen krachten van tegenpolen. Tussen de lagere natuur en hogere natuur, tussen (stenen) materie en geest, tussen natuur en cultuur, platteland en stad. Zo staat Pan bijvoorbeeld afgebeeld op een houtsnijwerk boven de deur van het Berlage Lyceum in de P.L. Takstraat. Daar zien we Pan staan als een balans, met aan de ene kant een vader in de stad met industrie, en aan de andere kant een moeder in de natuur.

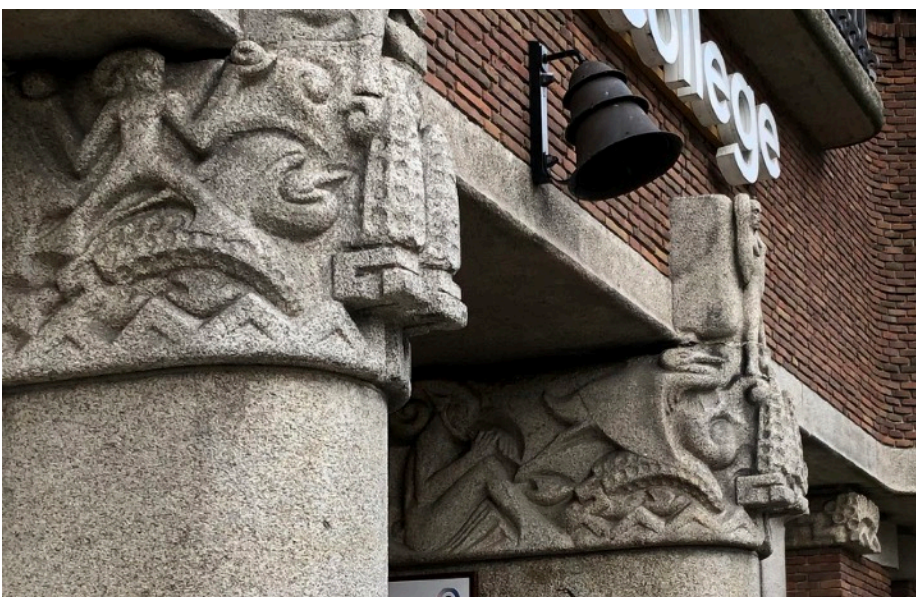

Een balans tussen stad en natuur. Houtsnijwerk van Hildo Krop boven de deur van het Berlage Lyceum, P.L. Takstraat.

Deze balans streven we ook na met onze siertuin op het Smaragdplein. De stenen faun op het plein is afgebeeld als omringd door fantasiedieren, want het woord “faun” is nauw verwant met “fauna”. Deze faun kijkt uit over flora van onze siertuin, die door de buurtbewoners verzorgd wordt. Als een hieros gamos tussen Flora en Faunus. We hebben voorgenomen om in het midden van de tuin een Japanse notenboom te planten met hartvormige noten “stones”. De natuurlijke kunst en geestelijke materie manifesteren zich in steen, en neemt de vorm van flora en fauna aan. Is het geen mooi idee wanneer we daarbij enkele, met stenen vruchten gedecoreerde ornamenten, mogen zaaien in onze siertuin? Als balans tussen cultuur en natuur.

De zoektocht naar gelijkheid en balans in de samenleving is een thema van alle tijden. Arbeiders uit de periode van de Amsterdamse School streefden naar een internationale solidariteit tussen arbeiders, tegen uitbuiters, en waren voorvechters van het anti-kolonialisme, stemrecht voor vrouwen, en andere sociale rechten zoals het recht op een 40-urige werkweek, pensioen, ziekenzorg, onderwijs en betaalbare woningen. Zo zijn de Woningwet uit 1901 en de Woningcorporaties tot stand gekomen, waaruit ook het Smaragdplein is ontstaan. Sommige

rechten zijn inmiddels algemeen goed, terwijl andere punten nog steeds erg actueel zijn.

Pan plukt de vruchten van geestelijke inspanning (linksboven). Beeldhouwwerk “Arbeid en Vrije Tijd” van Hildo Krop. Voormalige Gemeentelijk Lyceum voor meisjes, Reinier Vinkeleskade.

Ornamenten met vruchtbare motieven

Smaragdgroen is een eetbare siertuin, met veel vruchten. Alles wat we daar planten is ook eetbaar, voornamelijk bessen en kleine vruchten. Daarom lijkt het ons heel passend om fragmenten van ornamenten te kiezen waarop planten, bloemen en vruchten staan afgebeeld. Al sinds de klassieke oudheid worden uit steen gehouwen **festoenen**, met vruchten die openbarsten van rijpheid, gebruikt als symbool voor de viering van vruchtbaarheid, overvloed en voorspoed. Of een **cornucopia** met vruchten van Fortuna. Dit zijn afbeeldingen die je veelvuldig ziet op gevels uit de Amsterdamse Gouden Eeuw. En een hoorn van overvloed hoort natuurlijk bij de hoorn van Pan.

De **volute** is een ander klassiek symbool, dat regelmatig in de plooien van een festoen verweven zit. Deze spiraal is een symbool voor de grenzeloze cyclische en generatieve kracht van de natuur. Een levensbron. Volutes zitten vaak verwerkt in palmetten, of jakobsschelpen, b.v. in kleine gewelven en niches boven vensters. De palmetten met volutes zijn een symbool dat veelvuldig gebruikt wordt in de architectuur. Er is een continuïteit in het gebruik van dit mooie symbool dat zelfs veel verder terug gaat dan de Gouden Eeuw van Amsterdam. Dit gaat zelfs duizenden jaren terug tot de periode van de Klassieke Grieken of het Assyrische Rijk.

Een volute past ook mooi in de beeldtaal van het toonaangevende maandblad *Wendingen* van de Amsterdamse School, uitgegeven door het architectuurgenootschap Architectura & Amicitia in de periode 1919 tot 1933. Het woord “wending” is een synoniem voor “revolutie” en dat woord is natuurlijk verwant aan het woord “volute”. En Pan staat ook symbool voor revolutie, zoals mevrouw Lagerweij-Polak ons vertelt. Reden voor Krop om de volute van Pan’s hoorn te benadrukken.

Omslag van het maandblad *Wendingen* uit 1925, ontworpen door Hildo Krop. Krop speelt met de volute in Pan's hoorn. Rechtsonder heeft de beeldhouwer zichzelf afgebeeld met hamer en beitel.

Of ieder fragment met afbeeldingen van **acanthus** of foliage, bloemen of vruchten vinden we eigenlijk prachtig passen in onze siertuin. Het is wel noodzaak dat de stenen groot en zwaar genoeg zijn zodat deze niet gemakkelijk verplaatst of opgetild kunnen worden.

Met één object zijn we erg blij, maar het zou fantastisch zijn wanneer we bijvoorbeeld een stuk of 6 objecten toegewezen krijgen zodat we deze kunnen verspreiden over de siertuin. Twee aan weerszijde van het pad bij de ingang, en vier aan de hoeken van het centrale pad. (Zie pag, 10.)

Mochten de mooi gedecoreerde ornamenten te waardevol zijn om in de open lucht te plaatsen, dan zijn we ook blij met grote brokstukken van de laagste categorie, zonder motieven en decoratie. Als een soort ruïne kunnen deze stenen ook toevoegen aan de sfeer van de siertuin. Een ruïne als symbool van een stad en z'n cultuur, die ten prooi vallen aan de natuur en haar tand des tijds, zoals de eindeloze cyclus van eb en vloed, die geeft en neemt, geeft en neemt.

Moeder natuur plukt een groen blaadje. Houtsnede van Hildo Krop bij een gedicht van Catherina van de Linden uit 1960.

"As is the generation of leaves, so is that of humanity. The wind scatters the leaves on the ground, but the live timber burgeons with leaves again in the season of spring returning. So one generation of men will grow, while another dies."

Homerus, Ilias boek 6:148-150

Tand des tijds

Omdat de stenen ornamenten in de buitenlucht terecht komen, lijkt het ons verstandig om geen ornamenten uit de hogere categorieën te kiezen, maar bijvoorbeeld ornamenten die wat minder waardevol zijn of die al eerder blootgesteld zijn geweest aan weer en wind. Daarom hebben we een selectie gemaakt van fragmenten uit de laagste categorie D “brokstukken”. Wanneer we extra maatregelen kunnen treffen om de werken beter te beschermen, dan zullen dit bewerkstelligen zover dit binnen onze middelen valt. We kunnen b.v. een voetstuk van baksteen bouwen met een houten afdakje erboven. Of misschien kunnen de ornamenten behandeld worden? Hierover staan we open voor advies.

Tegelijk met de tuin zullen ook de ornamenten onderhouden worden. Tijdens de seizoenen die meer onderhoud vergen, gaan buurtbewoners de tuin wekelijks onderhouden. We dragen er zorg voor dat mos en andere planten de ornamenten niet zullen overwoekeren. Er is stromend water aanwezig in de tuin waarmee de stenen schoongemaakt kunnen worden. Over de beste zorg voor de ornamenten laten we ons ook graag adviseren, zodat we de ornamenten niet beschadigen tijdens het reinigen.

Geborgenheid van objecten

De siertuin waarin de stenen ornamenten komen te liggen is omringd door een middelhoog hek met een poortje dat op slot gaat. De tuin is alleen publiek in de zin dat de tuin opengaat voor onderhoud en voor georganiseerde (educatieve) evenementen. Daarnaast blijft de tuin gesloten. Wanneer de tuin opengaat, dan gebeurt dit onder toezicht van zogenaamde sleutelhouders uit de buurt. Maar op de momenten dat de tuin opengaat, dan is de tuin in principe open voor iedereen die een steentje wil bijdragen aan het onderhoud.

Naast het hek zijn er nog een aantal andere factoren op het Smaragdplein die mogelijke diefstal sterk ontmoedigen. Zo is er op het Smaragdplein veel camerabewaking aanwezig. De weg naar het plein is een doodlopende weg waar je niet makkelijk snel even kunt langsrijden en keren. Ook zijn de huizen rondom het plein op het plantsoen gericht zodat er veel toezicht is van pleinbewoners.

Desalniettemin lijkt het ons verstandig om grotere en zware fragmenten te selecteren (vanaf ca. 50 cm.) die moeilijk verplaatst of opgetild kunnen worden. Als er mogelijkheden zijn om de stenen te verankeren, dan onderzoeken we dit graag.

Het plantsoen is eigendom van de gemeente Amsterdam en de grond heeft als sinds de bouw van het plein in 1934 de functie van plantsoen gehad. Er zijn geen plannen voor een andere bestemming voor de grond, maar in geval dit toch gebeurt, dan vallen de ornamenten weer terug in handen van de gemeente.

Op verzoek verstrekken we informatie over de staat van de ornamenten. De ornamenten kunnen ook ieder moment geïnspecteerd worden. Er kan contact met ons opgenomen worden voor een afspraak hiervoor.

Wat ons betreft kunnen de ornamenten opgehaald en geplaatst worden zodra we ze mogen komen ophalen. Het lijkt ons leuk om een feestelijk evenement te organiseren voor het plaatsen van de ornamenten..

Onze selectie van ornamenten

De door ons geselecteerde fragmenten van ornamenten zijn gekozen uit de laagste categorie D “brokstukken”. We gebruiken de objectnummers uit het volgende document om naar de bouwfragmenten te verwijzen.

Inventarisatie kratten bouwfragmenten

Gevelstenen, Monumentenwerf, Santoriniweg 27 Amsterdam

<https://assets.amsterdam.nl/publish/pages/922159/inventarisatiekrattenbouwfragmenten.pdf>

Onze lijst met geselecteerde objecten is lang, langer dan nodig. De reden is dat we niet van te voren weten of we minder hoog scoren dan andere vragers en hoe groot de vraag is. Het is ons ook niet duidelijk hoeveel objecten mogen kiezen. Met één object zijn we erg blij, maar het zou fantastisch zijn wanneer we bijvoorbeeld een stuk of 6 objecten toegewezen krijgen zodat we deze kunnen verspreiden over de siertuin.

De volgende bouwfragmenten hebben onze voorkeur vanwege de motieven en zijn gerangschikt op voorkeur, van hoog naar laag. (De bovenste objecten in de lijst staan ook afgebeeld op de volgende pagina.)

Objectnummers:

17-0317
23-0421 A en B
22-0415
20-0372 + 01-0006 (een koppel?)
24-0440
21-0396
17-0314
21-0397
08-0164
14-0266
15-0277
03-0062
20-0385
20-0370 + 10-0196 (een koppel?)
21-0399 + 23-0423 (een koppel?)
22-0418
08-0163
11-0216
07-0146
21-0405
09-0177
04-0078
01-0005

We zouden daarnaast willen vragen of het mogelijk is om er nog enkele grote brokken, zonder motief of decoratie, erbij te kunnen krijgen waarmee we een ruïne-achtige sfeer kunnen creëren in de tuin. Alleen in geval dat er geen andere bestemming gevonden wordt voor sommige objecten in een “slechte” of “matige” staat. Bijvoorbeeld objecten zoals:

01-0003, 09-0175, 09-0187, 16-0295, 12-0230, 25-0457, 21-0400, 10-0194, 12-0233, 22-0414, 16-0297

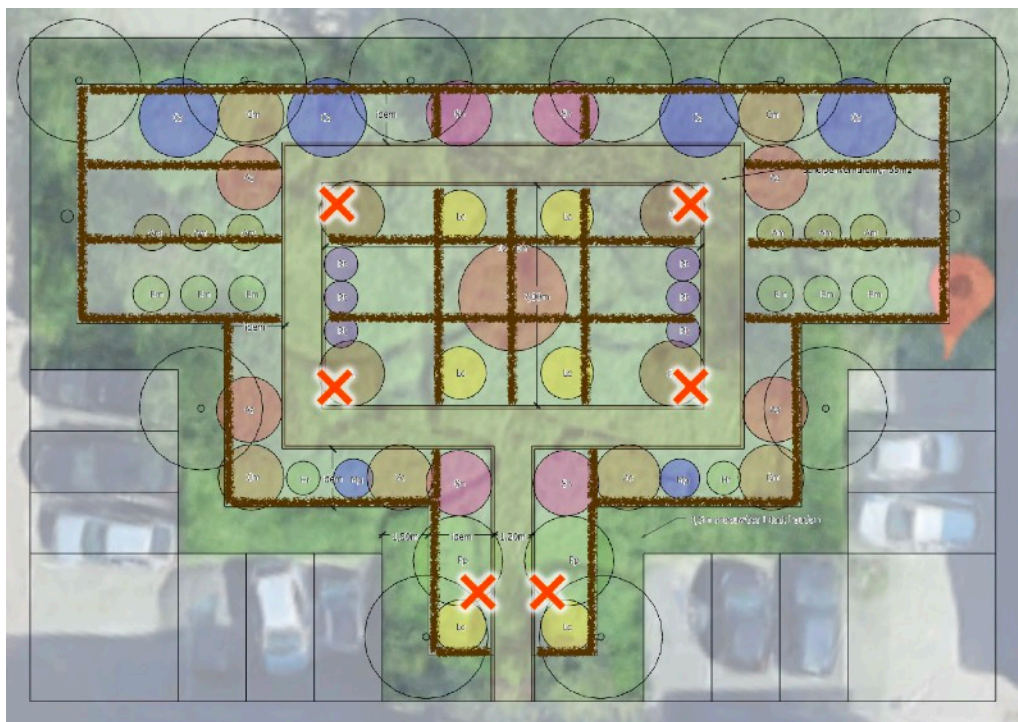

Twaalf mooie ornamenten gerangschikt op voorkeur.

Plantsoen op het Smaragdplein

Het plantsoen op het Smaragdplein in 2018, vóór de herinrichting.

Het ontwerp van Smaragdgroen, met paden en beplanting van de nieuwe eetbare siertuin, uitgevoerd in november 2019.

De rode kruizen geven de mogelijke plaatsing aan van de stenen ornamenten. De uiteindelijke precieze posities van de objecten in de tuin hangt af van het aantal toegewezen ornamenten.

Aanleg van de siertuin

2 November, 2019

